

Blagdan sv. Mateja, apostola i evanđeliste

Holjevac, Mateja

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:774013>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU**

BLAGDAN SV. MATEJA, APOSTOLA I EVANĐELISTE
Diplomski rad

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Zvonko Pažin

Student:

Mateja Holjevac

Đakovo, 2018.

SADRŽAJ

SAŽETAK	2
SUMMARY	3
UVOD	4
1. MATEJ, APOSTOL I EVANĐELIST	5
1.1. Lik apostola Mateja	5
1.1.1. Matej – Levi	6
1.1.2. Matej – carinik	7
1.2. Matejevo evanđelje	8
1.2.1. Autorstvo	9
1.2.2. Vrijeme nastanka	11
1.2.3. Mjesto nastanka	12
1.2.4. Evanđelje za Židove	12
2. ANALIZA MISNIH MOLITAVA	15
2.1. Zborna molitva	16
2.2. Darovna molitva	19
2.3. Popričesna molitva	23
3. MISNA ČITANJA	26
3.1. Prvo čitanje: Ef 4,1-7.11-13	26
3.2. Evanđelje: Mt 9,9-13	28
ZAKLJUČAK:	33
LITERATURA:	34

SAŽETAK

U ovom radu donosimo katolički blagdan svetog Mateja, apostola i evanđeliste. Na samom početku iznesen je lik apostola Mateja. Raspravlja se je li carinik Matej bio Levi kako ga neki od evanđelista nazivaju. Iako nije posve poznato gdje je živio i djelovao ipak se prema crkvenoj predaji njegov život može slijediti i približno odrediti. Sa sigurnošću možemo tvrditi da je nad njegovim grobom u Salernu papa Grgur VII. posvetio stolnu crkvu. Mateju se kao apostolu pripisuje jedno od četiri kanonska evanđelja iako nije sasvim jasno tko ga je zapravo napisao. Budući da se rad bazira na blagdanu svetog Mateja, u drugom dijelu rada dane su molitve na latinskom izvorniku i hrvatskom prijevodu. Također, izneseni su i komentari tih molitava u duhu katoličkog nauka, odnosno njihova teologija. Treći dio rada donosi misna čitanja za sam blagdan te njihove komentare u kontekstu blagdana i lika svetog Mateja.

Ključne riječi: apostol Matej, evanđelje po Mateju, blagdan svetog Mateja – apostola, misne molitve, misna čitanja

SUMMARY

Feast of St. Matthew, apostle and Evangelist

This paper brings catholic feast of St. Matthew, apostle and Evangelist. In the beginning is given character of apostle Matthew. It is discussed if publican Matthew was Levi as some Evangelists calls him. Although it is not clear where he lived and acted, according to the Church tradition, his life can be followed and approximated. With certainty we can claim that over his grave in Salerno pope Gregory VII consecrated cathedral. As apostle, one of four canonical gospels is attributed to him although it is unclear who wrote it actually. Since this paper is based on feast of St. Matthew, in second part are given prayers on Latin original and Croatian translation. As well, there are comments of prayers in spirit of Catholic doctrine and their theology. Third part brings readings for feast mass and their comments in feast context as well as context of St. Matthew's character.

Key words: Matthew the Apostle, Gospel according to Matthew, feast of St. Matthew – the apostle, mass prayers, mass readings

UVOD

Od svih spisa koji svjedoče o Isusovom životu Crkva priznaje četiri kao autentična evanđelja. Njihovi autori su Matej, Marko, Luka i Ivan. Istina koju sadrže evanđelja jest mudrosna istina, utemeljena u povijesti. Sam sveti Ivan u svom evanđelju navodi *onaj koji je vidio svjedoči i istinito je svjedočanstvo njegovo. On zna da govori istinu da i vi vjerujete* (Iv 19,35).

U ovom radu donosimo blagdan jednog od četvorice evanđelista, svetog Mateja. U prvom dijelu rada prikazuje se lik apostola Mateja – bivšeg carinika, s posebnim osvrtom na evanđelje koje mu se pripisuje. Razmatra se je li on bio Levi kako to spominje evanđelist Marko ili carinik što donosi i sam ulomak iz Matejeva evanđelja. Potom se osvrće na samo evanđelje. Prvo se utvrđuje autorstvo Matejevog evanđelja, zatim se govori o mjestu i vremenu nastanka koje se određuje samo približno zbog povijesnih okolnosti. Na kraju poglavlja progovara se o pisanju Matejevog evanđelja za Židove zbog samog podrijetla apostola Mateja.

U drugom dijelu prikazane su misne molitve za sam blagdan na latinskom izvorniku i u hrvatskom prijevodu, te njihova teologija. Prvo se iznosi zborna molitva koja je ujedno i prva u redu svete mise. U njoj je stavljen naglasak na neizrecivo Božje milosrđe kojim je carinik Matej izabran za apostola. Slijedeća po redu je darovna molitva kojom se moli Gospodina da sačuva Crkvu u vjeri koju su širili apostoli propovijedanjem evanđelja. Zadnja od triju molitava je popričesna. U njoj se zahvaljuje za radost što smo ju iskusili primanjem Kristova tijela. Posebno se stavlja naglasak na Isusove riječi da nije došao pozvati pravednike već grešnike.

U trećem dijelu donesena su misna čitanja i njihov komentar u kontekstu samoga blagdana i lika svetog Mateja. Prvo čitanje je iz poslanice Efežanima 4,1-7. 11-13. Ono poziva da vjernici budu dostojni poziva prema Kristu i Crkvi. Nadalje, evanđelje za blagdan je očekivano iz Matejevog evanđelja: Mt 9,9-13. Upravo taj tekst donosi Isusov poziv apostolu Mateju da ostavi sve i pođe za njim.

1. MATEJ, APOSTOL I EVANĐELIST

1.1. Lik apostola Mateja

Sveti Matej, apostol i evanđelist (lat. Matthaeus, preko grč. < hebr. imena Mattai < Mattenai, skraćenica od Mattania)¹ katkad se poistovjećuje s carinikom Levijem (usp. Mk 2,13-15), sinom Alfejevim.² Zaštitnik je financijskih, poreznih i carinskih službenika, mjenjača novca i knjigovođa (od 1955.).³ Blagdan mu je 21. rujna.⁴ O Matejevu životu s Isusom saznaje se samo to da ga je Isus odredio za jednog od svojih apostola. Živio je u Kafarnaumu, gradiću koji se nalazio nedaleko od velikog puta kojim su karavane⁵ dolazile iz pravca Sirije. Iz toga razloga se ondje nalazilo porezno središte. Matej je tako sjedio na svojoj klupici i naplaćivao cestarinu karavanama. Ugledavši ga, Isus ga pozove i on odmah ustade, ostavi na cesti novac i dokumente te pođe za njim. Tu je gestu želio obznaniti pa je pozvao Isusa u svoju kuću i priredio mu gozbu. Evanđelist Luka prenosi događaj: *I Levi mu u svojoj kući priredi gozbu, sjedivši za stolom s mnoštvom carinika i drugih.*⁶ Iako vidimo kako Evanđelist Luka za carinika kojeg je Isus susreo kaže da se zove Levi, nije sigurno je li Levi zapravo carinik koga poznamo pod imenom Matej.

Ne može se reći sa sigurnošću, ali prema crkvenoj predaji dvanaest godina nakon Isusova uzašašća (vjerojatno oko 42. godine), Matej odlazi iz Palestine. Misionario je u Etiopiji i Perziji te je pretrpio mučeništvo – kamenovanje ili spaljivanje. Ne zna se mjesto i vrijeme pogubljenja.⁷ Iz Etiopije su njegove relikvije prenesene u Salerno. Godine 1084. iz Rima prognani papa Grgur VII. nad njegovim grobom posvećuje stolnu crkvu, a narednih godina sam papa biva sahranjen u istoj crkvi.⁸ Iz kanonskih evanđelja saznajemo da je sveti Matej prvo bio carinik te onda pozvan u zbor dvanaestorice

¹ Usp. M. GRGIĆ, *Matej*, u: Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, prir. A. BADURINA, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., 430.

² Usp. K. H. BIERITZ, *Crkvena godina*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010., 191.

³ Usp. E. GORYS, *Leksikoni svetaca*, Naklada slap, Jastrebarsko, 2003., 277.

⁴ Usp. M. GRGIĆ, *Matej*, u: Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, prir. A. BADURINA, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., 430.

⁵ Karavana je društvo ili skupina putnika osobito trgovaca u srednjoj i jugozapadnoj Aziji te u Africi, u: Š. ANIĆ, N. KLAJČ, Ž. DOMOVIĆ, *Rječnik stranih riječi*, Sani plus, Zagreb, 2002., 668.

⁶ Usp. P. LAZZARIN, *Sveci kroz godinu*, Mala enciklopedija, Veritas, Zagreb, 2009., 466.

⁷ Usp. E. GORYS, *Leksikoni svetaca*, Naklada slap, Jastrebarsko, 2003., 277.

⁸ Usp. K. H. BIERITZ, *Crkvena godina*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010., 191.; A. ADAM, *Slaviti crkvenu godinu*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2003., 203.

apostola (usp. Mt 9,9; 10,3).⁹ Često se prikazuje s vrećicom novca i carinskom posudom za novac,¹⁰ što podsjeća na njegovo prijašnje zvanje.¹¹ Kao simbol evanđelista dodijeljen mu je anđeo ili čovjek,¹² ali i knjiga i pero kao piscu Evanđelja.¹³ Evanđelje koje se pripisuje svetom Mateju pisano je na aramejskom, pučkom jeziku Židova. Svoj iskaz započinje genealoškim stablom Isusovim, da bi pokazalo kako se u Njemu ostvarila proroštva i iščekivanja Izabranog naroda.¹⁴ Proučavajući evanđelje vidimo kako je pisac Matejeva evanđelja bio vješt i maštovit s jasnim uvjerenjima, ali i sposoban da tim dokumentom prenese poruku svojim čitateljima.¹⁵

1.1.1. Matej – Levi

Prema evanđelistima Marku 2,14 i Luki 5,27 Matej bi mogao biti Levi ali nije posve jasno jesu li Levi i Matej ista osoba.¹⁶ Matej se pojavljuje u sva četiri novozavjetna popisa Dvanaestorice (kao jedan iz druge grupe od po četiri imena), a samo u Matejevu popisu (usp. Mt 10,3) on je poistovjećen s carinikom. Ovo je povezano s još jednim njegovim pojavljivanjem, a to je zgoda o Isusovu pozivu carinika koga Mt 9,9 naziva Matejem a Marko 2,14 i Luka 5,27 Levijem. Po rođenju muškarac ne bi mogao imati dva semitska imena, pa ako netko poistovjećuje Levija s Matejem (članom Dvanaestorice) trebao bi pretpostaviti i to da je Isus promijenio Levijevo ime. Rješenje ovoga nalazi se u tome da je samo evanđelist Matej (jer je on osobno bio taj Matej) znao da je Levi bio Matej. Zato je zamijenio ime Matej za ime Levi. Manje je vjerojatno to da je posjedovao popis koji je poistovjećivao Mateja, jednoga od Dvanaestorice, s carinikom i da je došao do zaključka da ovog čovjeka treba poistovjetiti s Levijem carinikom, jer u izvještaju Levi postaje učenik Isusov.¹⁷

⁹ Usp. *Jeruzalemska Biblija Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz „La Bible de Jérusalem“*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011., 1385.

¹⁰ Usp. E. GORYS, *Leksikoni svetaca*, Naklada slap, Jastrebarsko, 2003., 279.

¹¹ Usp. M. GRGIĆ, *Matej*, u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, prir. A. BADURINA, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., 430.

¹² Usp. K. H. BIERITZ, *Crkvena godina*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010., 191.

¹³ Usp. M. GRGIĆ, *Matej*, u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, prir. A. BADURINA, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., 430.

¹⁴ Usp. P. LAZZARIN, *Sveći kroz godinu*, Mala enciklopedija, Veritas, Zagreb, 2009., 467.

¹⁵ Usp. R. T. FRANCE, *Tumačenje evanđelja po Mateju*, Dobra vest, Novi Sad, 1987., 20.

¹⁶ Usp. A. REBIĆ, *Biblijski leksikon*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972., 185.

¹⁷ Usp. R. E. BROWN, *Uvod u Novi zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., 205.

1.1.2. Matej – carinik

Povijesno je poznato da su carinici bili privatne osobe kojima je Rim dao ovlasti za ubiranje poreza. Oni su morali uplatiti određenu svotu, a smjeli su i preko toga utjerivati porez za vlastito uzdržavanje. Ako su pod sobom imali činovnike, nazivali su se carinički starješine¹⁸ s time da treba napomenuti kako carinici nisu židovska religiozna sljedba.¹⁹ Zakupnici poreza bili su bogati ljudi koji su zakupljivali pravo za određeni grad ili pokrajinu prema bogatstvu koje su imali i prema jamstvu koje su mogli dati državi.²⁰ Sve što su zakupci poreza uspjeli sakupiti više od uplaćenog iznosa i više od troškova za obavljanje posla, bila je zarada carinika.²¹ Carinski činovnici nigdje nisu bili rado viđeni zbog svoga posla, pa ni u Rimu gdje su ih mjesni pisci prozvali vucima ljudskog društva. Svatko od njih je samo gledao kako će se okoristiti, a dani su im prolazili u sjedenju za stolom, ubiranju poreza i izdavanju priznanica. Za Židove su carinici bili pogani i grešnici, a narod ih je smatrao pijavicama, prijateljima tuđinaca, neprijateljima naroda, jednom riječju grješnicima. Pošten Židov nije smio sa carinikom sjesti za stol ni promijeniti kod njega novac.²² Tako se zvanje carinika javlja u popisu omraženih zanimanja koja poštenu Židov ne bi trebao obavljati.²³

Od novozavjetnih spisa, jedino sinoptička evanđelja govore o Isusovu druženju s carinicima. Carinici s kojima se družio Isus većinom su bili ubirači poreza.²⁴ Ondašnji ljudi su se sablažnjavali kada je Isus prihvatio poziv u kuću jednog carinika.²⁵ Znak je Božjeg milosrđa što je Isus navratio u kuću carinika Mateja (usp. Mt 9,9) i pozvao ga za apostola.²⁶

1.2. Matejevo evanđelje

Evanđelja su spisi koji pružaju predaju o Isusu koja je proizašla od apostola. Matejevo evanđelje pripada sinoptičkim Evanđeljima koja su preuzela struju predaje gdje u prvom redu stoje iskustva učenika s njihovim Učiteljem, kako sa zemaljskim

¹⁸ Usp. A. REBIĆ, *Biblijski leksikon*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972., 57.

¹⁹ Usp. A. POPOVIĆ, *Novozavjetno vrijeme*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007., 300.

²⁰ Usp. J. BURIĆ, *Život i običaji Svete zemlje u Isusovo vrijeme*, Crkva u svijetu, Split, 1998., 142.

²¹ Usp. A. POPOVIĆ, *Novozavjetno vrijeme*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007., 301.

²² Usp. J. BURIĆ, *Život i običaji Svete zemlje u Isusovo vrijeme*, Crkva u svijetu, Split, 1998., 142.

²³ Usp. A. POPOVIĆ, *Novozavjetno vrijeme*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007., 301.

²⁴ Usp. *Isto*, 300. – 301.

²⁵ Usp. P. LAZZARIN, *Sveci kroz godinu*, Mala enciklopedija, Veritas, Zagreb, 2009., 466.

²⁶ Usp. A. REBIĆ, *Biblijski leksikon*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972., 57.

tako i uskrsnim Isusom.²⁷ Jedino Matej od sinoptika na početku evanđelja donosi rodoslovlje Isusa Krista, Sina Božjega.²⁸ Matejevo evanđelje Crkva prepoznaje kao crkveno jer jedino on rabi riječ Crkva (*ekklesia*), ali i svjesno podređuje svoje pisanje potrebama Crkve toga vremena.²⁹

Sva četiri evanđelja izrasla su iz tadašnjeg burnoga života Pracrkve i to u procesu njezina nastajanja. Točnije, nastala su iz života pojedinih kršćanskih zajednica koje su godinama prije već navještavale radosnu vijest, stvarala svoje bogoštovlje i razvijale vlastitu teologiju. Sve je to bilo popraćeno napetostima pogotovo od strane Židova koji su osporavali Isusovo mesijansko poslanje, a njegove učenike optuživali za krivotvorenje Staroga zavjeta. Prije samoga pisanja svaki evanđelist je imao zamisao svoga djela ovisno o sredini i potrebama svoje zajednice. Tako vidimo da je evanđelist Matej imao iskustvo 70. godine po Kristu i židovske katastrofe u ratu protiv Rimljana što je ostavilo velike posljedice za kršćansku zajednicu u Jeruzalemu i Judeji.³⁰

Matejevo evanđelje napisano je iskreno i jednostavno te prožeto njegovim nekadašnjim poslom. Naime, Matej se češće od preostale trojice autora poziva na Gospodinov nauk o ispravnom služenju novcem: *Ne zgrćite sebi blago na zemlji, gdje ga moljac i rđa nagrizaju i gdje ga kradljivci potkapaju i krađu. Zgrćite sebi blago na nebu gdje ga ni moljac ni rđa ne nagrizaju i gdje kradljivci ne potkapaju niti krađu* (Mt 6,19-20), *Ne možete služiti Bogu i bogatstvu* (Mt 6,24).³¹

Matejevo evanđelje služi se Markovim evanđeljem i slijedi njegov raspored. U usporedbi s Markom, Matejevo evanđelje prošireno je poviješću djetinjstva, velikom skupinom govora i poviješću Uskrsnuća.³² Sličnosti sa Markovim evanđeljem su i u tome što je preuzet zemljopisni okvir, ali mu je raspored drugačiji – povezaniiji.³³

Evanđelje je sastavljeno od pet *knjiga*. One redom slijede niz događaja koji su priprava za svojevrsnu besjedu. Na početku izvještaj o djetinjstvu Isusovu djeluje kao uvod dok na kraju izvještaj o muci i uskrsnuću kao zaključak. Upravo to tvori skladni

²⁷ Usp. *Jeruzalemska Biblija Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz „La Bible de Jérusalem“*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011., 1385.

²⁸ Usp. R. E. BROWN, *Uvod u Novi zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., 172.

²⁹ Usp. I. DUGANČIĆ, *Upoznajmo Bibliju, Narod Božji i njegovo Sveto pismo*, Glas koncila, Zagreb, 2011., 262.

³⁰ Usp. *Isto*, 243. – 244.

³¹ Usp. P. LAZZARIN, *Sveci kroz godinu*, Mala enciklopedija, Veritas, Zagreb, 2009., 467.

³² Usp. A. REBIĆ, *Biblijski leksikon*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972., 185.

³³ Usp. *Jeruzalemska Biblija Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz „La Bible de Jérusalem“*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011., 1388.

sastav od dijelova.³⁴ U evanđelju se može uočiti pet velikih Isusovih govora koji donose poučnu građu: govor na gori (poglavlje 5-7), govor poslanja (poglavlje 10), govor parabola (poglavlje 13), govor o ustrojstvu zajednice (poglavlje 18), apokaliptički govor o sudu (poglavlje 23-25). Proučavajući govore i samu vještinu sastavljanja dolazimo do središta Matejeva pozitivnog interesa i kreativnosti.³⁵ Kasniji kršćani počeli su smatrati govore remek djelima ovoga evanđelja. Stoga možemo zaključiti kako je prva Matejeva nakana bila napisati knjige za crkvene predstojnike koja će im pomagati u propovijedanju, poučavanju, bogoslužju te misijskom djelovanju. Evanđelist Matej je tako u svoju napisanu knjigu utisnuo povijest jedne žive osobe, Isusa Krista, te ju usredotočio na Krista i njegovo kraljevstvo kao vijest o spasenju.³⁶

Kraljevstvo Božje je veliki predmet nade, molitve i naviještanja koji povezuju cijelo ovo evanđelje. Ono sadrži konačno Božje obećanje spasenja čovječanstvu te uključuje pravdu (usp. Mt 6,33), mir (usp. Mt 5,9) i radost (usp. Mt 13,14). Nadalje, možemo uočiti kako Matej snažno naglašava pravdu (usp. Mt 3,15; 5,6; 6,10.20; 6,1.33; 21,32) koja označava poslušnost volji Božjoj.³⁷

Mateju dugujemo prvo Evanđelje koje je pisao za svoje sunarodnjake u njima razumljivom aramejskom jeziku. Matejeve čitatelje, obraćene Židove zanimao je najviše odnos Starog i Novoga zavjeta, Mesijina osoba i mesijansko kraljevstvo.³⁸ Pitanje odnosa kršćanske Crkve i Židova postaje životno za samo razumijevanje kršćana, ali i za prikaz Krista nekršćanskom svijetu. I upravo iz tog razloga je Matejevo evanđelje ono koje najpotpunije omogućuje kršćansko sagledavanje toga pitanja.³⁹

1.2.1. Autorstvo

Matejevo evanđelje je rano steklo ugled ne samo zbog unutarnje vrijednosti nego zbog samog naslova čije ime nosi apostol koji se sam i spominje u evanđelju (usp. Mt 9,9; 10,3). Sadašnju verziju evanđelja najbolje se shvaća ako ga gledamo kao djelo koje spaja Markovo evanđelje kao najstarije s ranom zbirkom Isusovih izreka (takozvani

³⁴ Usp. *Jeruzalemska Biblija Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz „La Bible de Jérusalem“*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011., 1388.

³⁵ Usp. D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON, Ph. PERKINS, *Komentar Evanđelja i Djela apostolskih*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1997., 133.

³⁶ Usp. *Isto*, 133.

³⁷ Usp. *Isto*, 134.

³⁸ Usp. R. T. FRANCE, *Tumačenje evanđelja po Mateju*, Dobra vest, Novi Sad, 1987., 472.

³⁹ Usp. *Isto*, 19.

Logien – Quelle ili Q). Taj dokument Q bio je podloga za građu koju evanđelisti Matej i Luka imaju kao zajedničku. Međutim, moguće je da je apostol Matej začetnik tradicije koja je ušla u ovo evanđelje, jer su u zbirci Q sabrane Isusove izreke.⁴⁰ Neki smatraju da je s prvotnim Matejem istovjetan izvor Q kojim su se, kao i Markovim evanđeljem, služili Matej i Luka.⁴¹

Prema priopćenju biskupa Papije Hijerapolskog (oko 130. godine) napisao ga je apostol Matej carinik (usp. Mt 10,3) koji je Isusove riječi sakupio na hebrejskom jeziku:⁴² *Matej je sabrao Gospodinove izreke na aramejskom, a svatko ih je prevodio kako je znao* (Euzebij, HE3, 39,16).⁴³ Danas većina egzegeza sumnja u ovaj podatak jer Matejevo evanđelje dosta ovisi o Markovom evanđelju te se smatra da bi se ovdje moglo raditi o prijevodu izvorno samostalnog dijela. Puno je vjerojatnije da je evanđelje napisao nepoznat judeokršćanin drugoga naraštaja. Takva pretpostavka razjašnjava toliku povezanost s rano židovskom teologijom, o čemu svjedoči skoro svaka stranica evanđelja.⁴⁴ Nadalje, ovo evanđelje sadrži neke unutarnje suprotnosti i zagonetke, na primjer o djelovanju među poganima (usp. Mt 5,24; 10,6; 28,19) što bi moglo objasniti stavove različitih struja u istoj crkvenoj zajednici. Ovo se objašnjava razlikovanjem između ranije tradicijske građe i konačne redakcije. Tako neki tumače da je ovo evanđelje djelo timske rada koje je kontrolirao i donosio konačne odluke samo jedan evanđelist.⁴⁵

Patristika se slaže da je autor evanđelja Matej carinik, učenik kojemu je poziv opisan u Mt 9,9. Po naravi svoje službe carinik je morao tečno govoriti grčki jezik. Također biti i pismen kako bi vodio knjige, a možda je samim time služio kao zapisničar učeničke zajednice.⁴⁶ Ipak iz ovoga svega ne može se uzeti ijedan dokaz autorstva. Proučavanjem dolazimo do podatka da je više etapa u nastanku Matejeva evanđelja. Što evanđelje datira kasnije to postaje vjerojatnije da se Matejev doprinos zblio u etapi ranijoj od konačnog izdavanja. Na kraju jednostavno se ne zna opseg

⁴⁰ Usp. D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON, Ph. PERKINS, *Komentar Evanđelja i Djela apostolskih*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1997., 130.

⁴¹ Usp. A. REBIĆ, *Biblijski leksikon*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972., 186.

⁴² Usp. M. LIMBECK, *Matejevo evanđelje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 5.

⁴³ Usp. D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON, Ph. PERKINS, *Komentar Evanđelja i Djela apostolskih*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1997., 130.

⁴⁴ Usp. M. LIMBECK, *Matejevo evanđelje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 5.

⁴⁵ Usp. D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON, Ph. PERKINS, *Komentar Evanđelja i Djela apostolskih*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1997., 131.

⁴⁶ Usp. R. T. FRANCE, *Tumačenje evanđelja po Mateju*, Dobra vest, Novi Sad, 1987., 34.

apostola Mateja u sastavljanju prvoga evanđelja, ali rano crkvena predaja ohrabruje u vjerovanju da je bila najveća.⁴⁷

Matej, unatoč već postojećem Markovom evanđelju, skuplja građu i oslanjajući se na Markovo evanđelje, piše vlastito evanđelje u skladu sa potrebama zajednice u kojoj se nalazi. Matej prikuplja građu o Isusu iz Nazareta i njome proširuje Markov predložak. Tim pisanjem nije obezvrijedio Markovo evanđelje nego je zadržao temeljnu shemu Marka i devedeset posto teksta iz njega.⁴⁸

Zaključno, o autorstvu Matejeva evanđelja najbolje je prihvatiti uobičajenu postavku da je kanonskog Mateja originalno na grčkom napisao neočevdac, čije ime nam nije poznato i koji je bio ovisan o izvorima poput Marka i Q. Je li negdje u povijesnom razvoju Matejevih izvora neki tekst igrao neku ulogu, nije poznato. Ne razborito je olako odbaciti i tvrdnju Papije kao potpunu izmišljotinu ili nepoznavanje obzirom da je živio oko 40 godina nakon što je napisano kanonsko Matejevo evanđelje.⁴⁹

1.2.2. Vrijeme nastanka

Vrijeme nastanka Matejeva Evanđelja može se odrediti samo približno. Zbog pretpostavke da se služio Markovim Evanđeljem, njegovo je onda moralo nastati nakon Markova. Prispodoba o kraljevskoj svadbenoj gozbi (usp. Mt 22,1-14) daje naslutiti da Matej već unatrag gleda na razorenje Jeruzalema, te da je sastavljen ovako tek nakon 70. godine. Većina istraživača misli da je Evanđelje nastalo između 80. i 90. godine.⁵⁰ Matej bi tako morao biti napisan poslije Marka, ali prije 110. godine jer se čini da ga je poznavao Ignacije Antiohijski. Ako je sigurno da je ovaj evanđelist vodio dijalog s akademijom u Jamniji/Javnehu koja je djelovala od 75. do 90. godine, razborito je datirati ovo evanđelje između 80. i 90. godine.⁵¹ Sadržaj evanđelja pretpostavlja rascjep između Crkve i Židovstva, te bi prema tome bilo sastavljeno 80. godine poslije Krista.⁵²

⁴⁷ Usp. R. T. FRANCE, *Tumačenje evanđelja po Mateju*, Dobra vest, Novi Sad, 1987., 35.

⁴⁸ Usp. I. DUGANČIĆ, *Upoznajmo Bibliju, Narod Božji i njegovo Sveto pismo*, Glas koncila, Zagreb, 2011., 263.

⁴⁹ Usp. R. E. BROWN, *Uvod u Novi zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., 207.

⁵⁰ Usp. *Jeruzalemska Biblija Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz „La Bible de Jérusalem“*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011., 1389.

⁵¹ Usp. D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON, Ph. PERKINS, *Komentar Evanđelja i Djela apostolskih*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1997., 132.

⁵² Usp. A. REBIĆ, *Biblijski leksikon*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972., 186.

Mora se ipak priznati da svi ti zaključci ovise o datiranju raznih spisa i događaja i da tu imamo nekoliko uporišta. Vidimo kako se svako vrijeme može odrediti samo vrlo okvirno.⁵³

1.2.3. Mjesto nastanka

Mjesto nastanka nije po sebi od velike važnosti, osim ako bi objašnjavalo samo evanđelje. Najranija tradicija govori da je aramejski Matej nastao u Judeji, dok je za grčkog Mateja predloženo nekoliko mjesta: Antiohija, fenički gradovi Tir i Sidon, čak i Aleksandrija ili Edesa. Naime, prihvatljiva je pretpostavka o nastanku u južnoj Siriji, ali je potrebna veća preciznost.⁵⁴ Budući da je Antiohija iz Sirije bila treći grad po veličini u Rimskom Carstvu poslije Rima i Aleksandrije, nastanak Matejevog evanđelja možemo smjestiti upravo tamo.⁵⁵

Rano crkvena predaja (2. st.) potvrđuje da je Matej pisao među Židovima, ali to ne određuje mjesto nastanka jer se židove moglo naći i na mnogim drugim područjima osim Male Azije i Grčke gdje je Crkva najprije stasala. Ipak, za razumijevanje evanđelja malu razliku predstavlja je li ono napisano u Palestini ili Siriji (Antiohiji), ili pak u nekom drugom dijelu istočnoga Sredozemlja. Svakako nije moguće utvrditi točno mjesto njegova nastanka. Važno je razumjeti kako je ono napisano u okružju i prema potrebama kršćanske Crkve čiji je veći dio članova još uvijek bio svjestan svoga židovskog porijekla. Kakva je bila istinska veza između Isusa i Izraela bilo je pitanje na koje se tada uvelike tražio odgovor.⁵⁶

1.2.4. Evanđelje za Židove

Matejevo evanđelje napisano je za vjerne judeokršćane. Očigledno je judeokršćansko obilježje bilo obilježeno brojnim aluzijama na židovske običaje i ne prevođenje židovskih riječi koje se upotrebljavaju (usp. Mt 5,2; 10,25; 27,6). Također su prisutni brojni semitski izričaji i jezične pojedinosti. Tako je židovstvo nadmašeno u svijesti kakvu je nova zajednica učenika imala o sebi. Nova zajednica naziva se

⁵³ Usp. R. T. FRANCE, *Tumačenje evanđelja po Mateju*, Dobra vest, Novi Sad, 1987., 32.

⁵⁴ Usp. D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON, Ph. PERKINS, *Komentar Evanđelja i Djela apostolskih*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1997., 132.

⁵⁵ Usp. M. LIMBECK, *Matejevo evanđelje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 5.

⁵⁶ Usp. R. T. FRANCE, *Tumačenje evanđelja po Mateju*, Dobra vest, Novi Sad, 1987., 30.

dotadašnjim počasnim naslovom za sinagogu – *ekklesia* (usp. Mt 16,18) čiji je Gospodin sudac svih ljudi (usp. Mt 25,31 – 45) i Sin Božji (usp. Mt 11,27).⁵⁷ Središnje teme u židovskoj teologiji također su u središtu Matejeva evanđelja. Navodimo neke: valjanost i tumačenje Tore – Zakona, pravednost, kraljevstvo Božje, ispravna pobožnost i Božji sud. Poteškoću glede razumijevanja ovoga evanđelja stvaraju mnoge povezanosti, pitanja i aludiranja koja su judeokršćanima bila razumljiva upravo na temelju njihova odgoja u izraelskim tradicijama. To se može shvatiti tek nakon uživljavanja u misaoni svijet palestinskog Židovstva na prijelazu vremena.⁵⁸

Budući da je Matej pisao među Židovima i za Židove, on posebno pokazuje kako se na Isusovoj osobi i djelima ispunja Pismo, Zakon i Proroci. Svetopisamskim tekstovima potvrđuje Isusovu osobu kroz određeni tekst iz poglavlja, na primjer Isusovo davidovsko podrijetlo (usp. Mt 1,1-17).⁵⁹ Evanđelist Matej vjerno prikazuje tradiciju koju je primio od prve Crkve o Isusu i kršćanskom životu. Ciljevi pisanja sastoje mu se od poučavanja članova svoje zajednice, dati građu za liturgijska čitanja i propovijedi, uputiti misionarki poziv i braniti vjeru kršćana od suparnika.⁶⁰

Zbog raznih obilježja čini se vjerojatnim da je ovo evanđelje napisao kršćanin Židov i da su najvećim dijelom upravo kršćani Židovi bili čitateljstvo kojem je namijenjeno. Neka od obilježja su: Isus kao ispunjena nada Staroga zavjeta, primjena starozavjetnih tekstova na razne vidove njegova poslanja, njegov stav prema starozavjetnim zakonima i prema predaji naučavanja židovskih pismoznana, njegova sporenja sa službenim predstavnicima židovske religije i naroda, narav kršćanske Crkve nasuprot judaizmu. Nadalje, postoje jasni semitski utjecaji na Matejev grčki kako bi ga židovski čitatelj mogao pravilno shvatiti. Vidimo u tekstu i neobjašnjena pozivanja na židovske običaje – predaja pranja ruku (usp. Mt 15,2) ili nošenje filakterija (usp. Mt 23,5) isto tako upućuje na to da je Matej smatrao židovsku kulturu bliskom njegovim čitateljima. Matejevo objašnjavanje imena Isus odmah na početku spisa (usp. Mt 1,21) pretpostavlja da čitateljima jasno da do znanja njegovo židovsko značenje i samo porijeklo. Svoje rodoslovlje tako započinje Abrahamom, ocem židovske rase i upućuje na Isusa kao sina Davidova. Također, Matej za razliku od evanđelista Marka i Luke koji pišu *kraljevstvo*

⁵⁷ Usp. A. REBIĆ, *Biblijski leksikon*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972., 186.; *Jeruzalemska Biblija Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz „La Bible de Jérusalem“*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011., 1389.

⁵⁸ Usp. M. LIMBECK, *Matejevo evanđelje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 6. – 7.

⁵⁹ Usp. *Jeruzalemska Biblija Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz „La Bible de Jérusalem“*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011., 1389.

⁶⁰ Usp. D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON, Ph. PERKINS, *Komentar Evanđelja i Djela apostolskih*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1997., 132.

Božje, upotrebljava više židovski izraz *kraljevstvo nebesko*. Isto tako, jedino Matej govori da je Isusovo poslanje učenika ograničeno na *izgubljene ovce doma Izraelova* (Mt 10,5-6; 15,24). Upravo takvi opisi pojačavaju dojam da je evanđelje u prvome redu namijenjeno Židovima. Samim time vidimo kako je uz Poslanicu Hebrejima, Matej *najžidovskija* knjiga Novoga zavjeta.⁶¹

⁶¹ Usp. R. T. FRANCE, *Tumačenje evanđelja po Mateju*, Dobra vest, Novi Sad, 1987., 22.

2. ANALIZA MISNIH MOLITAVA

Crkva s molitvama prožima Kristovu i našu žrtvu s njezinim blagovanjem. Izriče ih misnik kao predvodnik bogoslužne zajednice. Na svećenikov poziv *pomolimo se* narod u tišini kaže Bogu svoje molitve, a svećenik onda sve te molitve *sabere* u jednu molitvu koju onda narod poklikom *Amen* čini svojom. Svečano ih izriče ili pjeva samo on u ime cijele zajednice i za nju cijelu. Važnost molitava vidi se u njihovoj množini i uvijek od zajednice tražena i potvrđena pristanka. U tim molitvama Gospodin čuje svoga jedinorođenoga Sina, ali i sve nas u svojim potrebama. Samim time je potrebno da vjernik jasno čuje sadržaj molitve jer je ona izrečena ili ispjevana u ime svih vjernika.⁶²

Osnovna struktura rimske molitve je iduća: prvo ide *zaziv* koji je u tipično rimskoj liturgiji najčešće jednostavan: *Deus – Bože*, kasnije dolaze širi *zazivi*: *Omnipotens sempiterne Deus – Svemogućí vjekovječni Bože*. Drugo po redu je *anamneza* - dio molitve koji pripovijeda silna Božja djela učinjena za njegov narod. Ovaj je dio osobito naglašen u židovskim molitvama i hvalospjevima. Treće su *molbe*, nakon što smo ukazali na to da nas je Bog spasio i spašava, usuđujemo se moliti da Bog svoje spasenje učini djelatnim u nama. Zadnje je *doksologija* koja znači odavanje i priznavanje slave, hvalbeni zaključak neke molitve koji je obično trinitaran. Najpoznatija doksologija je zaključak euharistijske molitve: *Po Kristu, s Kristom i u Kristu, tebi, Bogu Ocu svemogućem u jedinstvu Duha Svetoga, svaka čast i slava u sve vijeke vjekova*.⁶³

Nadalje, *lapidarnost* je svakako jedna od osnovnih oznaka rimske molitve. Rimski je mentalitet bio pravnički tako se latinskim jezikom može kratko i jezgrovito izražavati. Tako su mnoge latinske molitve sročene u jednoj složenoj rečenici sastavljenoj od više zavisnih rečenica. Struktura našega jezika ne podnosi ovako duge rečenice od kojih je svaka riječ nabijena značenjem (pogotovo kad se radi o molitvama koje bi svi trebali slijediti). Tako prijevod ovih molitava u našem misalu zapravo i nije tek prijevod, nego prericanje latinskih molitava.⁶⁴

Novi misal preuzeo je neke molitve iz starog, neke je korigirao prema još starijim liturgijskim izvorima, dok je neke sastavio služeći se s više nego jednom starom molitvom. Vrlo su rijetki slučajevi gdje je novi misal uvrstio posve nove molitve. Jedan od glavnih uređivača molitava novoga misala je Antoine Dumas koji ovako tumači

⁶² Usp. M. KIRIGIN, *Pomolimo se*, Tkon – Čokovac, 1992., 8. – 9.

⁶³ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija, Nacrt predavanja*, Đakovo, 2014., 72. – 73.

⁶⁴ Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija, Nacrt predavanja*, Đakovo, 2014., 73.

načela odabira pojedinih molitava. Donosimo slijedeće: *istinitost* – u tekstu neke molitve tražio se najstariji, originalni izvor dok su mnoge netočnosti, legendarne aluzije o nekim svecima uklonjene. Iduća je *jednostavnost* koja se tražila najstarija i originalna u tekstu neke molitve gdje su uklonjene mnoge netočnosti, legendarne aluzije o nekim svecima. Zadnju navodimo *pastoralnu vrijednost* molitava gdje su uključene neke zavjetne mise koje nisu prije postojale, npr. za evangelizaciju, jedinstvo kršćana, mir, pravdu i tako dalje.⁶⁵

2.1. Zborna molitva

Deus, qui ineffabili misericordia beatum Matthaeum ex publicano Apostolum es dignatus eligere, da nobis, eius exemplo et intercessione suffultis, ut, te sequentes, tibi firmiter adhaerere mereamur.⁶⁶

Bože, u neizrecivom naumu svoga milosrđa izabrao si carinika Mateja za apostola svome Sinu. Daj da i mi njegovim primjerom i zagovorom odgovorimo svome kršćanskom pozivu i kroza sav život idemo za tobom. Po Gospodinu.⁶⁷

Na samom početku donosimo nekoliko obilježja zborne molitve. Ona u prvom redu zaključuje naše crkveno okupljanje⁶⁸ te svakome pruža susret s Bogom i prijanjanje uz njega. Svaka zborna molitva temelji se na posredovanju Isusa Krista kod Oca za nas i to se najbolje vidi u zadnjem dijelu molitve. Time molitva dobiva na važnosti jer Otac gleda i čuje svoga Sina i u Sinu posinovljene sinove i kćeri.⁶⁹ Nadalje, na svetačkim spomendanima u zornoj molitvi vidimo kako je Bog djelovao u nekom svom izabraniku i preko njega na cijelu Crkvu. Tako vidimo da s tom molitvom liturgija prodire u samu srž svakog blagdana i njegova slavljenja.⁷⁰ Prema Justinovoj *Apologiji* prva molitva koja se upućuje Bogu je nakon službe riječi. Tako je zborna molitva bila zaključna molitva molitve vjernika. Nakon poslušane Božje riječi, vjernici bi ustajali i

⁶⁵ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija, Nacrt predavanja*, Đakovo, 2014., 73.

⁶⁶ *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. cura recognitum*, Editio tertia, Typis Vaticanis 2002., 834.

⁶⁷ *Misni obrasci, Nalogom i odobrenjem biskupske konferencije i potvrdom sv. Zbora za bogoštovlje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1973., 124.

⁶⁸ Usp. M. KIRIGIN, *Pomolimo se*, Tkon – Čokovac, 1992., 5.

⁶⁹ Usp. M. KIRIGIN, *Pomolimo se*, Tkon – Čokovac, 1992, 12. – 13.

⁷⁰ Usp. *Isto*, 10.

govorili molitve, a predsjedatelj bi te njihove molitve sabrao u jednu molitvu koja se onda i nazivala *collecta* – zborna molitva. Kasnije su premješteni na početak mise *Kyrie, eleison* i zborna molitva.⁷¹

Odmah na početku ove zborne molitve u prvi plan stavlja se neizrecivo Božje milosrđe – *ineffabili misericordia*. Prema samoj riječi *ineffabili* – neizrecivo upućeni smo da Božje milosrđe i dobrota nemaju granica. Za vjernike Božje milosrđe je nedokučivo kolikogod da ga se spozna i koliko god bili svjesni njegove prisutnosti.

Prema Rječniku biblijske teologije kad čovjeku proradi svijest da je grešan ili nesretan, očituje mu se lice beskrajnog Božjeg milosrđa. Bog želi izbaviti grešnika od kazne kao posljedice grijeha⁷² i želi njegovo obraćenje.⁷³ Time Božje srce razveseljuju raskajani grešnici.⁷⁴ Nadalje, Božje milosrđe za kršćane proizlazi već iz same Božje beskonačnosti i savršenstva. Kršćanin u svom svakodnevnom životu mora vršiti milosrđe onoliko više koliko mu je samome neusporedivo više bilo oprošteno (usp. Mt 18,23-35).⁷⁵ Sam Isus, kada su ga pitali koliko puta treba oprostiti bratu, odgovara: *Ne kažem ti do sedam puta, nego do sedamdeset puta sedam* (Mt 18,22). Sedamdeset puta sedam ne kaže: *Oprosti svome bratu četrdeset devet puta!* nego oprosti nemjerljivo mnogo puta. Čak i na smrti, dok je visio na križu, Isus moli: *Oče, oprosti im* (Lk 23,34). Ako i vjernici, slijedeći Isusa, mole Boga da oprosti grešnicima - *otpusti nam duge naše* (Mt 6,12), onda i vjernik treba opraštati *do sedamdeset puta sedam*. Konačno očitovanje Božjeg milosrđa bilo je na križu kojim je darovan novi život iako smo sami zaslužili osudu i smrt.⁷⁶ Gospodin Bog bog je milosrđa i njegovim milosrđem ponovno se rađamo i izbavljeni smo od smrti.⁷⁷

Molitva izriče kako je Bog po Isusu izabrao carinika za apostola - *ex publicano Apostolum es dignatus eligere*. Izborom Dvanaestorice Isus pokazuje da svoje djelo želi ispuniti okružen onima koje je sam odabrao.⁷⁸ Tako je izabranje nezaslužena Božja dobrohotnost prema ljudima kojom se ostvaruje spasenjski naum da ljude učini

⁷¹ Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija, Nacrt predavanja*, Đakovo, 2014., 71.

⁷² Usp. J. CAMBIER, X. LEON-DUFOUR, *Milosrđe. Bog milosrdnih*, u: Rječnik biblijske teologije, prir. X. LEON-DUFOUR, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1988., 537.

⁷³ Usp. Isto, 539.

⁷⁴ Usp. Isto, 542.

⁷⁵ Usp. K. RAHNER, H. VORGRIMLER, *Teološki rječnik*, U pravi trenutak, Đakovo, 1992., 303.

⁷⁶ Usp. W. KASPER, *Milosrđe*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015., 104.

⁷⁷ Usp. M. KIRIGIN, *Pomolimo se*, Tkon – Čokovac, 1992., 108.

⁷⁸ Usp. J. GUILLED, *Izabranje*, u: X. LÉON-DUFOUR, Rječnik biblijske teologije, Kršćanska sadašnjost, 1993., 372.

dionicima svoje slave.⁷⁹ Također izabranje je i poziv na ljubav te osobno zauzimanje kao odgovor Božjem pozivu.⁸⁰ Posebnu vrstu izabranja imamo kod Mateja. Kod njega se dokida staro i zamjenjuje se novim.⁸¹ Odnosno, možemo reći da Matej napušta *stari poziv* da bude carinik i prihvaća, odnosno, zamjenjuje ga *novim pozivom* u zbor dvanaestorice. Matej je tako prihvatio svoje izabranje koje je u Isusu posvećeno pa ga možemo nazvati Božjim izabranikom.⁸²

Kako smo ranije naveli, carinik Matej nije samo ubirao porez nego je bio u prigodi zadržati ostatak svote koju je morao predati. Obzirom da je djelovao u Kafarnaumu, koji je bio sjecište više trgovačkih putova, mogao je dosta toga skupiti i za Rim i za sebe. Židovi su carinike smatrali narodnim izdajicama i neprijateljima naroda. Drugi evanđelisti ne spominju Mateja kao carinika, nego on sebe naziva carinikom iz zahvalne poniznosti kako bi još više istakao neizmjereno milosrđe koje mu je Bog iskazao. Tim činom daje nadu drugim ljudima da će zadobiti oprostjenje bilo kojih grijeha.⁸³ U jednoj od svojih prispodobi Isus uspoređuje poniznu molitvu carinika i oholost u molitvi farizeja te tako želi pokazati da svi mogu doći u kraljevstvo nebesko (usp. Lk 18,9-14).⁸⁴ Ako Bog izabire carinika, onda je ne zamislivo koliko je veliko Božje milosrđe. Koliko je samo Bog svemoguć kada osobu odbačenu i ne prihvaćenu u društvu, koja se nije držala Zakona, griješila, bila daleko od Boga prihvaća, pruža obraćenje i uzdiže u zbor Svetaca.

Samom riječju apostol označeno je neko poslanje – naviještanje evanđelja. Matej spominje apostole kao temelj novog naroda. Stoga Crkvu smatramo apostolskom jer je utemeljena na apostolima i prenosi Objavu po svem svijetu do Kristovog ponovnog dolaska. Nakon Isusova Uskrsnuća funkcija učenika – apostola prelazi u službu darom Duha Svetoga.⁸⁵ Kao Isusovi svjedoci i osobe koji su živjele uz Isusa sve do Uzašašća na nebo apostoli su temelj naše vjere. Zato se redovito spominju u euharistijskim molitvama.⁸⁶ Vjernici, preko svećenika, ovom molitvom mole da Bog i njima pomogne

⁷⁹ Usp. G. M. SALVATI, *Izabranje*, u: Enciklopedijski teološki rječnik, prir. A. STARIC, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 433.

⁸⁰ Usp. *Isto*, 434.

⁸¹ Usp. O. KAISER, *Izabranje*, u: Praktični biblijski leksikon, prir. A. GRABNER HAIDER, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997., 130.

⁸² Usp. K. RAHNER / H. VORGRIMLER, *Teološki rječnik*, U pravi trenutak, Đakovo, 1992., 221.

⁸³ Usp. M. KIRIGIN, *Pomolimo se*, Tkon – Čokovac, 1992., 471.

⁸⁴ Usp. *Carinik*, u: Rječnik biblijske kulture, prir. R. TREBUCHON, M. THIBAUT i drugi, AGM, Zagreb, 1999., 29.

⁸⁵ Usp. R. FISICHELLA, *Apostol*, u: Enciklopedijski teološki rječnik, prir. A. STARIC, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 61.

⁸⁶ Usp. R. BERGER, *Mali liturgijski leksikon*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993., 16. – 17.

nasljedovati kako Mateja tako i ostale apostole u kršćanskom pozivu. Mole Ga za zagovor svetog Mateja da i on upravlja svoje molitve Bogu u njihovo ime.

2.2. Darovna molitva

Memoriam beati Matthaei recensentes, preces et hostias tibi, Domine, deferimus, suppliciter exorantes, ut Ecclesiam tuam benignus aspicias, cuius fidem Apostolorum praedicationibus nutriti.⁸⁷

Slaveći spomen svetog Mateja, upravljamo ti, Gospodine, svoje molitve i prinosimo darove. Pogledaj dobrostivo svoju Crkvu i sačuvaj ju u vjeri koju su apostoli širili propovijedanjem evanđelja. Po Kristu.⁸⁸

Početak darovne molitve podsjeća još jednom da se na današnji dan slavi svetog Mateja. U tom smislu Bogu na čast i slavu vjernici prinosе svoje darove i upućuju molitve. Oni žele da Bog po njihovoj žrtvi i daru sačuva svoju Crkvu kako je i obećao: *Ni vrata paklena neće je nadvladati*. Ali ne samo da je sačuva već da to bude u istoj vjeri koju su apostoli revno naviještali i slijedili, da im Bog da što više onakve vjere kakvu su imali apostoli iako je Crkva onog vremena bila mala, slaba i napadana sa svih strana.

Smisao darovne molitve je da prinosom euharistijskih darova vjernici prinosе i sami sebe. Povezani molitvom ti darovi postaju duhovna žrtva koja se i sastoji u tome da vjernici prinosе sami sebe i svoj život vršeći Božju volju te prihvaćajući svoje životne križeve. Molitva je od Kristove smrti učinila pravu i savršenu žrtvu jer je ta smrt bila zadnji čin nutarnjeg predanja što čini duhovnu žrtvu: *(Krist) po Duhu vječnom samoga sebe besprijeorna prinese Bogu* (Heb 9,14). Izvanjski čini nisu toliko bitni koliko nastojanje da vjernici svojim životom budu na hvalu Bogu. Kao što je Krist prinio svoje tijelo tako i kršćani, vršeći volju Božju, prikazuju svoje tijela za žrtvu živu, svetu, Bogu milu – kao svoje duhovno bogoslužje (usp. Rim 12,1).⁸⁹

⁸⁷ *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. cura recognitum*, Editio tertia, Typis Vaticanis 2002., 834.

⁸⁸ *Misni obrasci, Nalogom i odobrenjem biskupske konferencije i potvrdom sv. Zbora za bogoštovlje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1973., 124.

⁸⁹ Usp. Z. PAŽIN, *Osnove liturgike, Nacrt predavanja*, Đakovo, 2013., 6. – 7.

Sljedeći apostole i vjernici trebaju ostati postojani u vjeri koju su propovijedali. O tome sami apostoli pišu u poslanicama. U Prvoj i Drugoj poslanici Timoteju Pavao ga poziva na vjernost. Kao mladog crkvenog starješinu upozorava ga da bude budan protiv krivih učitelja. Poučava ga o disciplini unutar crkvene zajednice, o odnosu prema vlastima i o biskupskim dužnostima te ga potiče da sve sile posveti Evanđelju i da čuva pravovjerje. Nadalje, u Poslanici Galaćanima govori da je samo jedno evanđelje: *I ponavljam: neka je proklet svatko tko bi vam navješćivao neko drugo evanđelje osim onoga koje ste već prihvatili* (Gal 1,9). Prema Ivanovom evanđelju Isus moli za one koje mu je Otac predao da ostanu u Očevu imenu. Odbija moliti za svijet koji ga je odbacio i postao kraljevstvo zla. Stoga njegovi učenici ne pripadaju svijetu. Za razliku od gnostičkog spasitelja, Isus ne traži da njegovi učenici budu uzeti sa svijeta, nego samo traži da budu očuvani od Zloga. Moleći da ih Otac posveti kao što i on samog sebe posvećuje za njih, Isus ih šalje u svijet da budu svjedoci istine: *Ja više nisam u svijetu, no oni su u svijetu, a ja idem k tebi. Oče sveti, sačuvaj ih u svom imenu koje si mi dao: da budu jedno kao i mi* (Iv 17,11).⁹⁰

Na blagdan svetog Mateja darovna molitva stavlja naglasak na vjeru koju su apostoli širili. U najširem smislu vjera znači slobodno prihvatiti izjavu neke osobe u povjerenju prema njoj. Pri upotrebi pojma vjera u teologiji treba imati na umu da je ovdje sam Bog koji se vjeruje, kome se vjeruje i u koga se vjeruje. Naravno, sve to je pod pretpostavkom da se Bog sam očituje. To očitovanje izaziva sve dimenzije čovjeka i usmjeruje ih na Boga koji se u konačnici očituje kao sama ljubav.⁹¹

Prvi vatikanski koncil definirao je vjeru ovako: *Budući da je čovjek sasvim ovisan o Bogu svome Stvoritelju i Gospodinu, a stvoreni razum potpuno je podvrgnut nestvorenoj istini, obvezani smo u vjeri iskazivati Bogu koji se objavljuje punu službu poslušnosti razuma i volje. Tu vjeru koja je početak ljudskoga spasenja ispovijeda Katolička crkva kao nadnaravnu krepost kojom mi na poticaj i pomoću milosti Božje vjerujemo da je istina ono što je On objavio, ne zato što naravnim svjetlom razuma vidimo nutarnju istinu stvari, nego zbog autoriteta samoga Boga koji objavljuje, koji ne*

⁹⁰ Usp. I. ČATIĆ: *Isusova velikosvećenička molitva – II. dio (Iv 17, 9-19)*, <https://www.vjeraidjela.com/isusova-velikosvecenicka-molitva-ii-dio-iv-17-9-19/> (preuzeto: 21. 03. 2018.)

⁹¹ Usp. K. RAHNER, H. VORGRIMLER, *Teološki rječnik*, U pravi trenutak, Đakovo, 1992., 649.

*može ni prevariti niti biti prevaren. Jer vjera je, kako kaže apostol, sigurnost u ono čemu se nadamo, siguran dokaz za ono što ne vidimo.*⁹²

Sam Isus, kako nam svjedoče Evanđelja i apostoli, zahtjeva vjeru kad god čini čudesa i kao nagradu za vjeru uvijek govori *Neka ti bude kako si vjerovao!* ili *Vjera te tvoja spasila!* Također, pozivom *Obratite se i vjerujte evanđelju!* (Mk 1,15) Isus poziva da se vjeruje njemu samom. Vjera u Isusa Krista počinje sa prvom Crkvom. Isus ju je povjerio svjedocima koje je skupio u zbor apostola i opunomoćio ih za daljnje širenje Njegove riječi koje je u konačnici rezultiralo konstituiranjem Crkve. Apostoli u svojim poslanicama govore kako vjera nije samo povjerenje i nada već potpuna istina. Pavao u poslanici Korinćanima kaže *Ako pak Krist nije uskrsnuo, uzalud je doista propovijedanje naše, uzalud i vjera vaša. Ali sada: Krist uskrsnu od mrtvih, prvina usnulih!* (1 Kor 15,14-20) Također, Pavao kaže kako je jedini put prema pravednosti koju Bog od vjernika traži ona vjera koja je od Boga darovana u milosti. Takva vjera je svim ljudima moguća i čini jedinstvo s krštenjem, koja mora pokazati darovani život u djelima ljubavi. Tridentski sabor definirao je da je vjera više od čina čistog povjerenja. Ona je čin pristanka na ono što je Bog obećao i objavio. Darovana je od Božje milosti koja je već u ljudima i početak je ljudskog spasenja. Sveti Jakov apostol opominje u svojoj poslanici da je vjera mrtva u sebi ako nema djela (usp. Jak 2,14-26).⁹³

Vjernici su od najstarijih vremena donosili svoje darove na misu i time bi se uključivali u prikazanje nebeskom Ocu kroz darivanje njih samih (njihovih molitava, djela i muka). Naime, nebeskom Ocu je od svega najdraže srce, draže od svega zemaljskog imetka i blaga – *Daj mi, sine moj, srce svoje* (Izr 23,26). Darovna molitva shvaćena je kao prethodni blagoslov darova pripremljenih za euharistiju te samim time i zaključuje obred prinosa darova.⁹⁴

Prije Uzašašća na nebo Isus govori apostolima da će mu biti svjedoci u Jeruzalemu, po svoj Judeji i Samariji, i sve do kraja zemlje (usp. Dj 1,8). Od apostola vjera je prešla na njihove učenike, pa na učenike njihovih učenika i tako sve do danas. Tako će se i dalje širiti do zadnjeg ljudskog naraštaja (usp. Mt 28,19-21) i ponovnog Kristovog slavnog dolaska. Ovome u prilog ide činjenica da se kršćanstvo održalo kroz tolika

⁹² Prema: K. RAHNER, H. VORGRIMLER, *Teološki rječnik*, U pravi trenutak, Đakovo, 1992., 652. – 653.

⁹³ Usp. *Isto*, 650. – 652.

⁹⁴ Usp. M. KIRIGIN, *Po Kristu - Amen*, Tkon – Čokovac, 1993., 6. – 8.

stoljeća, tolika progonstva i promjene u svijetu.⁹⁵ *Sagradit ću Crkvu svoju i vrata paklena neće je nadvladati* (Mt 16,18).

Svi evanđelisti, a posebno Matej pokazuju kako je Isus započeo apostolsko propovijedanje već za svoga života na zemlji. Isusov nastup je kao nastup Sluge koji naviješta evanđelje siromasima. Na dan Pedesetnice darom Duha Svetoga rađa se Crkva koja ostvaruje Kristovo Kraljevstvo na zemlji. Tim činom apostolsko propovijedanje postaje naučavanje i obznanjuje se da je Duh Sveti na djelu. Sam Isus propovijedanjem je naučavao na gori (usp. Mt 5,2), a učenici slijede njegov primjer u skladu s nalogom Uskrslog Gospodina (usp. Dj 4,2).⁹⁶ Šireći Isusov nauk apostoli navještaju Isusovu smrt i uskrsnuće, otpuštanje grijeha, uskrsnuće mrtvih i Isusov ponovni dolazak.⁹⁷

Moleći Prvu Euharistijsku molitvu, između ostalog svećenik moli: *U zajedništvu s cijelom Crkvom častimo uspomenu ... blaženih apostola i mučenika tvojih: Petra i Pavla, Andrije, ..., Mateja, ..., i svih svetih tvojih: po njihovim zaslugama i molitvama neka nam tvoja pomoć u svemu bude bedem i zaštita.*⁹⁸ Kako je Isus molio Oca da apostoli *budu jedno* u propovijedaju njegove Riječi, tako i vjernici preko svećenika darovnom molitvom mole istog Oca da svoju svetu Crkvu sačuva u jednoj jedinstvenoj vjeri. Svaki bi vjernik sebe nad ovim riječima trebao zapitati koliko često skreće od vjere i pokušava li sa svojom braćom *biti jedno* u vjeri. Svjesni da su slabi ljudi i da često padaju u napast, vjernici slijedeći primjer apostola možda ne trebaju doslovno umrijeti kao mučenici, ali se trebaju potruditi najviše što znaju i mogu kako bi ostali na putu Kristove Riječi i nauka. Na tom ustrajanju u vjeri Bog neka *u svemu bude bedem i zaštita.*

⁹⁵ Usp. M. KIRIGIN, *Po Kristu - Amen*, Tkon – Čokovac, 1993., 378.

⁹⁶ Usp. J. AUDUSSEAU, X. LÉON-DUFOUR, *Propovijedati*, u: Rječnik biblijske teologije, prir. X. LÉON-DUFOUR, Kršćanska sadašnjost, 1993., 1018. – 1019.

⁹⁷ Usp. A. REBIĆ, *Biblijski leksikon*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972., 207.

⁹⁸ *Rimski misal, obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969., 117. – 121.

2.3. Popričesna molitva

Salutaris gaudii participes, Domine, quo laetus Salvatorem in domo sua convivam beatus Matthaeus excepit, da, ut cibo semper reficiamur illius, qui non iustos sed peccatores vocare venit ad salutem.⁹⁹

Bože, u ovoj smo pričesti doživjeli radost koju je imao sveti Matej kad je u svojoj kući ugostio Spasitelja. Daj da i nas trajno krijepi svojim tijelom Spasitelj koji nije došao na spasenje pozvati pravednike već grešnike. Koji živi.¹⁰⁰

Popričesna molitva pretpostavlja da je carinik Matej pozvao Isusa na gozbu u svoj dom. Zajedno s misnikom molimo se Gospodinu i zahvalni smo mu što smo ga ugostili u svome tijelu, kao što je Matej u svojoj kući ugostio Isusa. Možemo reći, kako kaže molitva, da smo *doživjeli radost koju je imao sveti Matej kad je u svojoj kući ugostio Spasitelja*. Psalmist u 43. psalmu lijepo izražava svoju radost: *I pristupit ću Božjem žrtveniku, Bogu, radosti svojoj. Harfom ću slaviti tebe, Bože, o Bože moj!* (Ps 43,4). Ako je Matej vrlo slabo poznavao Isusa ili je samo čuo za njega, koliko tek onda vjernik treba biti sretan i zahvalan kad mu se sam Isus raspeti i uskrsli daje u svetoj pričesti. *Ja sam kruh živi koji je s neba sišao. Tko bude jeo od ovoga kruha, živjet će uvijek. Kruh koji ću ja dati tijelo je moje - za život svijeta... Tko jede moje tijelo i pije moju krv, u meni ostaje i ja u njemu* (Iv 6,51.56).

Popričesna je molitva, uz darovnu, potpuno povezana s liturgijom i uvodi u njezin misterij. Oznaka ove molitve je dovršetak koji se odnosi na dovršenje misnog slavlja, ali i na samo nastavljanje misnog slavlja u svakom pojedinom pričesniku kroz cijelu njegovu svakodnevnicu. To vidimo u pojmu spasenje i Spasitelj u molitvi što označuje Osobu koja se daje svakoj osobi pojedinačno. Krist tako u svakom djeluje ovisno kako ga netko traži i želi. Nadalje, Crkva je narod skupljen u jedinstvu Oca, Sina i Duha Svetoga. Svatko je u njoj Bogu jednako drag i važan pojedinac. Stoga je i za cijelu Crkvu važno da kršćanin doživljava liturgiju ne kao izvanjsku ceremoniju nego kao podlogu svoga vjerskog života.¹⁰¹

⁹⁹ *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. cura recognitum*, Editio tertia, Typis Vaticanis 2002., 834.

¹⁰⁰ *Misni obrasci, Nalogom i odobrenjem biskupske konferencije i potvrdom sv. Zbora za bogoštovlje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1973., 124.

¹⁰¹ Usp. M. KIRIGIN, *Po Kristu - Amen*, Tkon – Čokovac, 1993., 10. – 11.

U molitvi se moli da Spasitelj krijepi vjernike, ali ne kao pravednike nego kao grješnike. Naslov pravednika u Starom i Novom zavjetu pridodaje se čovjeku koji sluša Božje zapovijedi. U Novom zavjetu, Isus kao pravednik smrću postaje izvorom spasenja za sve ljude koje čini pravednicima (usp. Rim 5,19) i tako dokida staru podjelu između pravednika i grešnika.¹⁰² Nasuprot naslovu pravednik, naslov grešnik ukazuje na osobe koje žive u suprotnosti s Božjim redom i zahtjevima. U sinoptičkim evanđeljima carinici i grešnici svrstavaju se u isti koš te se ovim pojmovima označuju nemoralne osobe.¹⁰³ Takva osoba bio je i sam apostol Matej. Bog ne želi smrt grešniku nego njegovo obraćenje i novi život. Sam Isus govori o povlaštenom odnosu Boga i pokajnika te se druži s grešnicima.¹⁰⁴ Slijedeći primjer apostola Mateja vjernik treba imati na umu da je grešan kao što je i Matej bio. Krist je smrću na križu osigurao spasenje svim ljudima koji ga slijede. Rekao je *Hoće li tko za mnom, neka se odrekne samoga sebe, neka uzme svoj križ i neka ide za mnom* (Mt 16,24). Misleći ovdje zasigurno i na apostola Mateja, Isus poručuje da se treba odreći svoga grešnog života. Po primjeru apostola Mateja to znači da treba imati hrabrosti i dosljednosti ne biti navezan na bogatstvo.

Crkva slavljem Euharistije vrši spomen čin Kristova uskrsnuća. Pod prilikama kruha i vina Isus Krist je doista stvarno i supstancijalno prisutan.¹⁰⁵ Riječima posvete koje svećenik izgovara *Uzmite i jedite od ovoga svi ovo je moje Tijelo koje će se za vas predati; Uzmite i pijte iz njega svi, ovo je kalež moje krvi, novoga i vječnoga saveza koja će se prolići za vas i za sve ljude na oproštenje grijeha*¹⁰⁶ sam Krist poziva da blagujemo njegovo Tijelo i Krv za otpuštenje grijeha. Pavao tijelom Kristovim označuje Crkvu i time uprisutnjuje jedinstvo vjernika međusobno i s Kristom. Vjernici su međusobno povezani vezom ljubavi, a s Kristom su povezani Duhom i krštenjem te tako postaju udovi Kristovog tijela. Ovo jedinstvo očituje se za Gospodnjim stolom. U poslanici Efežanima Pavao navodi kako je Krist glava Crkve – tijela Kristova (usp. Ef 4,4-16).¹⁰⁷

¹⁰² Usp. O. KAISER, *Pravednik*, u: Praktični biblijski leksikon, prir. A. GRABNER HAIDER, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997., 316.

¹⁰³ Usp. D. TOKIĆ, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska kviz izdanja, Zagreb, 2006., 66. – 67.

¹⁰⁴ Usp. *Grijeh/Grešnik*, u: Rječnik biblijske kulture, R. TREBUCHON, M. THIBAUT i drugi, AGM, Zagreb, 1999., 59.

¹⁰⁵ Usp. I. KARLIĆ, *Sveti sakramenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014., 103.

¹⁰⁶ *Rimski misal, obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969., 135.

¹⁰⁷ Usp. D. RIEMENSPERGER, *Tijelo Kristovo*, u: Praktični biblijski leksikon, prir. A. GRABNER HAIDER, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997., 421.

Kristovo darovanje u pričesti iziskuje zahvalu vjernika što su postali udovi Njegovog Tijela. Psalmist u psalmu govori *Što da uzvratim Gospodinu za sve što mi je učinio? Uzet ću čašu spasenja i zazvat ću ime Gospodnje. Izvršit ću Gospodinu zavjete svoje pred svim pukom njegovim* (Ps 116,12-14). Sljedeći psalmista vjernici izražavaju Gospodinu zahvalu uzimajući čašu spasenja te moleći sa svećenikom da Gospodin trajno krijepi svojim tijelom i krvlju grešnike. Isus na više mjesta podsjeća: *Na nebu bit će veća radost zbog jednog obraćena grešnika nego li zbog devedeset i devet pravednika, kojima ne treba obraćenja* (Lk 15,7). Matej je bio grešnik - grešni smo i mi. Stoga vjernici trebaju imati vjere u Gospodina kada ih poziva i biti spremni odgovoriti pozivu kojem ih zove.

3. MISNA ČITANJA

3.1. Prvo čitanje: Ef 4,1-7.11-13

Braćo! Zaklinjem vas ja, sužanj u Gospodinu: sa svom poniznošću i blagošću, sa strpljivošću živite dostojno poziva kojim ste pozvani! Podnosite jedni druge u ljubavi; Trudite se sačuvati jedinstvo Duha svezom mira! Jedno tijelo i jedan Duh – kao što ste i pozvani na jednu nadu svog poziva! Jedan Gospodin! Jedna vjera! Jedan Krist! Jedan Bog i Otac sviju, nad svima i po svima i u svima! A svakomu je od nas dana milost po mjeri dara Kristova. On i dade jedne za apostole, druge za proroke, jedne opet za evanđeliste, a druge za pastire i učitelje da opremi svete za djelo služenja, za izgrađivanje Tijela Kristova dok svi ne prispijemo do jedinstva vjere i spoznaje sina Božjega, do čovjeka savršena, do mjere uzrasta punine Kristove.¹⁰⁸

Kao čitanje na blagdan svetog Mateja, daje se odlomak poslanice svetog Pavla apostola Efežanima. Ovim odlomkom Pavao potiče apostole na dostojanstven život svog poziva prema Kristu i Crkvi. To se može povezati sa svetim Matejem koji se odazvao Kristovom pozivu i do mučeničke smrti svjedočio za njega.¹⁰⁹ Nadalje, vidimo da kod Pavla poziv i nada idu zajedno. Zato Pavao zaklinje da žive životom dostojnim nade iz koje i prema kojoj kršćanin mora živjeti. Temelj te velike nade temelji se na Očevu izboru, na Sinovu otkupiteljskom djelu i zalogu Duha Svetoga u našim srcima.¹¹⁰

Krist je povjerio svijet brizi i ljubavi, ali i domišljatosti svojih učenika. Dao im je Duha Svetoga da budu snalažljivi i pronalažljivi te da žive svoju misiju s puno mašte, poduzetnosti i neumornosti.¹¹¹ Proslavljeni Krist daje karizmatične učitelje koji vode zajednicu i izgrađuju u ljubavi. Upravo tako Crkva opremljena vidljivim vodstvom i darovima Duha raste u povijesnom svijetu.¹¹² Međutim, izraz *karizmatiski* (od riječi *charismata*) ne može se primijeniti ni na koju skupinu ili pokret unutar crkve. Prema Novom Zavjetu, cijela Crkva je karizmatika zajednica. Ona je tijelo Kristovo i svaki

¹⁰⁸ Rimski misal: *Red čitanja, Svetačka čitanja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991., 139. – 140.

¹⁰⁹ Usp. M. ZOVKIĆ, *Riječ Božja u liturgiji crkve*, Naklada sv. Antuna, Zagreb, 2007., 144.

¹¹⁰ Usp. M. ZERWICK, *Poslanica Efežanima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1974., 78.

¹¹¹ Usp. B. DUDA, *Sijač je sin čovječji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1989., 177.

¹¹² Usp. M. ZOVKIĆ, *Riječ Božja u liturgiji crkve*, Naklada sv. Antuna, Zagreb, 2007., 144.

njen pripadnik ima dar (*charisma*) koji treba iskoristiti ili službu koju treba obavljati. Možemo reći da ulomak o duhovnim darovnim govori o njihovu darovatelju (Bogu), svojstvima i svrsi.¹¹³

Uz govor o Crkvi, u poslanici se četiri puta koristi riječ punina. Sve službe u Crkvi imaju zajednički cilj, izgrađivanje tijela Krstova i to do mjere uzrasta punine Kristove. Drugim riječima, cilj koji Bog ima s Crkvom jest spasenje cijelog svemira.¹¹⁴ Primijetimo da je Pavao pisao u prvom kršćanskom stoljeću kada je glavni naglasak bio da svi trebaju biti dio istog Kristovog Tijela i čuvati jedinstvo koje je plod darovanog Duha. Onda kao i danas Crkva se sastoji od više naroda i stoga je potrebno sačuvati jedinstvo Crkve jer svi činimo jedno Kristovo Tijelo. Zato Pavao govori: *Jedan Gospodin! Jedna vjera! Jedan Krist! Jedan Bog i Otac sviju, nad svima i po svima i u svima!* Stoga ne čudi Pavlovo naglašavanje angažiranosti pojedinca u zajednici Crkve da djeluje prema darovima koji su mu dani.¹¹⁵ Nadalje, potrebno je čuvati jedinstvo Crkve koje provodi Duh Sveti. To jedinstvo već postoji kao djelo Duha pa se stoga i govori o čuvanju. Ulaskom u Crkvu kršćaninu se postavlja zadaća da ne remeti Božje djelovanje već da ga brižno čuva.¹¹⁶

Svaki vjernik treba sebe staviti u svjetlo Božje objave, sve do potpuna iskustva koje će postići kad se dogodi uzašašće s Kristom, odnosno dosegom Kristove punine.¹¹⁷ Pavao riječ *Jedan* ponavlja sedam puta. Tri od ovih sedam upućuju na Sveto Trojstvo (Jedan Duh, Jedan Gospodin, Jedan Bog i Otac Svih). Preostale četiri sadrže elemente kršćanskog života povezane s Trojstvom. Postoji jedno tijelo jer postoji jedan Duh. To Tijelo je Crkva koja svoju jedinstvenost duguje Svetom Duhu koji joj daje život. Možemo zaključiti da može postojati samo jedno jedinstvo kršćana, jedna kršćanska vjera, jedno krštenje, jedno Tijelo jer postoji samo jedan Bog, Otac, Sin i Sveti Duh. Crkva se ne može razdijeliti kao što se ne može razdijeliti ni Božanstvo.¹¹⁸ Jedinstvo Crkve nije posljedica različitih kultura, temperamenata i ličnosti nego je rezultat različitih darova koje nam je Krist podijelio za obogaćenje našeg zajedničkog života.

¹¹³ Usp. J. R. W. STOTT, *Pavlova poslanica Efežanima*, Dobra vest, Novi Sad, 1986., 134.

¹¹⁴ Usp. I. DUGANČIĆ, *Upoznajmo Bibliju, Narod Božji i njegovo Sveto pismo*, Glas koncila, Zagreb, 2011., 419.

¹¹⁵ Usp. Z. PAŽIN, K. VIŠATICKI, *Vlastiti misal Đakovačke i Srijemske Biskupije*, Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2013., 182. – 183.

¹¹⁶ Usp. M. ZERWICK, *Poslanica Efežanima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1974., 78.

¹¹⁷ Usp. B. DUDA, *Sijač je sin čovječji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1989., 179.

¹¹⁸ Usp. J. R. W. STOTT, *Pavlova poslanica Efežanima*, Dobra vest, Novi Sad, 1986., 129. – 130.

Izvor jedinstva Crkve leži u Božjoj milosti, a izvor različitosti Crkve u darovima koje Bog udjeljuje njenim članovima.¹¹⁹

Po naravi, svi darovi Duha se razlikuju. Sam Pavao u poslanici Korinćanima kaže *Različiti su dari, a isti Duh; i različite službe, a isti Gospodin* (1 Kor 12,4-5). Mnogi su danas, moglo bi se reći, opsjednuti samo trima darovima - jezicima, proroštvom i iscjeljivanjem. Stoga je važno naglasiti da su darovi različiti. U poslanici koja je pred nama, Pavao nabraja samo njih pet: apostoli, proroci, evanđelisti i pastiri.¹²⁰ Svaki od tih pet darova tiče se službe naučavanja. Iako danas nemamo apostole ili proroke u izvornom smislu riječi, imamo evanđeliste koji propovijedaju Evanđelje napose u krajevima koji su tek čuli za Isusa i koji tek trebaju upoznati Njega i Njegovu Riječ. Kako ne bi činili pogreške ili upali u krivi nauk misionari koji vrše ulogu evanđelista itekako su potrebni.¹²¹ Svrha duhovnih darova koje Pavao spominje je Kristov cilj da opremi Božji narod za rad u njegovoj službi i konačno izgrađivanje Kristovog Tijela - Crkve. Novi Zavjet ovdje predviđa službu kao povlašteni poziv svega naroda Božjeg. Krist je službu pastira i učitelja dao svojoj Crkvi kako bi se njihovim služenjem opremili svi članovi Crkve svaki za svoju raznovrsnu službu. Bitno je, dakle, zaključiti da su svi Duhovni darovi - darovi služenja. Dani su nam da ih nesebično koristimo radi služenja drugima i radi izgrađivanja Crkve kao Tijela Kristova.¹²²

Govoreći konkretno o svetom Mateju, on je svoj poziv i darove upotrijebio za izgradnju Kristovog Tijela – Crkve. Pozvan je za apostola i tom pozivu se odazvao. Kao evanđelistu pripisuje mu se evanđelje, a samim time bio je i učitelj Crkve koji se žrtvovao za Krista i umro mučeničkom smrću.

3.2. Evanđelje: Mt 9,9-13

U ono vrijeme: Odlazeći odande, ugleda Isus čovjeka zvanog Matej gdje sjedi u carinarnici. I kaže mu *Pođi za mnom!* On usta i pođe za njim. Dok je Isus bio u kući za stolom, gle, mnogi carinici i grešnici dođoše za stol s njime i njegovim učenicima. Vidjevši to, farizeji stanu govoriti *Zašto vaš učitelj jede s carinicima i grešnicima?* A on čuvši to, reče *Ne treba zdravima liječnik, nego bolesnima.*

¹¹⁹ Usp. J. R. W. STOTT, *Pavlova poslanica Efežanima*, Dobra vest, Novi Sad, 1986., 134.

¹²⁰ Usp. *Isto*, 137. – 138.

¹²¹ Usp. *Isto*, 141.

¹²² Usp. *Isto*, 143. – 145.

*Hajdete i proučite što znači: Milosrđe mi je milo, a ne žrtva. Ta ne dođoh zvati pravednike, nego grešnike.*¹²³

Za početak je zgodno primijetiti da je odlomak evanđelja ispriopovijedan u dva dijela. U prvom dijelu pisac izvještava o Matejevom pozivu, a u drugom dijelu o gozbi s grešnicima koja je uslijedila nakon poziva. Evanđelist Matej je jedini koji prikazuje Isusa kako sjedi sa stolom s grešnicima. Možemo pretpostaviti da je povijesni Isus zaista sjeo za stol s grešnicima. Ovim odlomkom pisac daje do znanja da se farizeji više ne smatraju mudracima. To ne čini zato da bi razorio židovstvo nego da bi spasio sunarodnjake koji su bili sve više odbacivani.¹²⁴

Iz evanđelja vidimo kako su se farizeji svojom umišljenom pobožnošću zatvorili vjeri u Isusa. Farizeji su smatrali da stječu naklonost Božju tako što savršeno vrše odredbe Zakona. Iz toga razloga su sve druge koji to nisu činili smatrali odmetnicima i prokletnicima. Za razliku od njih, Isus je svojim postupcima i riječima pokazao da je Bogu stalo do otpisanih, pa i javnih grešnika.¹²⁵ Farizeji su tako carinike smatrali javnim grešnicima zato što su ubirali porez i tako kršili odredbe Zakona o vanjskoj čistoći. Zanimljivo je kako su ih ostali Židovi smatrali *gulikožama* jer ne samo da su silom cijedili ono što država traži, nego su tražili i višak koji će njima ostati kao nagrada za obavljanje posla. Iz tih razloga su ih svi mrzili i pribojavali ih se. Carinarnica (porezni ured) u Kafarnaumu mogla se baviti porezom na robu koja je prelazila preko granice tetrarhije Heroda Antipe bilo preko jezera iz Dekapolisa ili preko Jordana iz Filipove tetrarhije. Matej je prema tome očito bio carinski službenik u službi Heroda Antipe, prije negoli ubirač poreza, ali ta su dva različita posla predstavljena jednom grčkom imenicom *telones*, a u židovskim su spisima često vezivane u jedno.¹²⁶ Nadalje, jedini Matej u svom evanđelju kaže da je ovom cariniku bilo ime Matej. Evanđelisti Marko i Luka donose zgodu o pozivu Leviju koji u znak zahvalnosti priređuje gozbu u svojoj kući u čast Učitelju te tako poziva svoje kolege i ostale javne grešnike (usp. Mk 2,13 - 17; Lk 5,27-32).¹²⁷ Dan kada je Matej upoznao Isusa vjerojatno je za njega bio vrlo običan. Možda mu je bilo teško kad je znao na koji način se bogati i kako ga drugi ljudi doživljavaju. Možda je htio ostaviti posao i raditi nešto poštenije jer je bio u

¹²³ Rimski misal: *Red čitanja, Svetačka čitanja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991., 140. – 141.

¹²⁴ Usp. D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON, Ph. PERKINS, *Komentar Evanđelja i Djela apostolskih*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1997., 185.

¹²⁵ Usp. M. ZOVKIĆ, *Riječ Božja u liturgiji crkve*, Naklada sv. Antuna, Zagreb, 2007., 216.

¹²⁶ Usp. R. T. FRANCE, *Evanđelje po Mateju: uvod i komentar*, Dobra vest, Novi Sad, 1987., 168.

¹²⁷ Usp. M. ZOVKIĆ, *Riječ Božja u liturgiji crkve*, Naklada sv. Antuna, Zagreb, 2007., 217.

kontakta s neprijateljima i zato nečist. Vjerojatno se osjećao da nigdje ne pripada, ali nije vidio izlaz iz toga već je pustio da ga život nosi. Možemo pretpostaviti da je Isus prolazio i promatrao ljude, čime se bave i što rade. Vidio je Mateja i duboko u njegovo srce te ga poziva, a Matej osjeća da je upravo to poziv koji mu je potreban da napravi prekretnicu u svom životu.¹²⁸ Možemo samo pretpostaviti da je milost snažno obuhvatila Matejevu dušu. Vjerojatno se ona odjednom našla u jakom svjetlu jer Matej odmah sve ostavlja i polazi za Isusom kojeg još ne pozna. Na sličan način Isus poziva i druge učenike koji se odazivaju pozivu poput Mateja, sve ostavljaju i idu za Njim.¹²⁹ Psihološki gledano nije vjerojatno da je Matej isti tren ustao i odazvao se pozivu. Takva brza reakcija daje nam naslutiti da je Matej imao neko prethodno znanje o Isusu i njegovom poslanju. Možemo pretpostaviti da je sam Matej i prije razmišljao o Isusovom pozivu, ali i svom mogućem mjestu među njegovim učenicima. Ovakav kratki izvještaj *on ustade i pođe za njim* može se protumačiti kao usmena predaja i pisanje knjige u starim vremenima. Ostavlja se čitatelju na razmišljanje što se prije toga stvarno dogodilo u Matejevom životu.¹³⁰

Carinik Matej je oduševljeno odgovorio na Učiteljev poziv i priredio mu gozbu u svome domu. Za vrijeme te gozbe Isus teško krši propise o obredu čistoće i upravo ta činjenica da je jeo sa nečistima daje farizejima povod da ga napadnu za prekršaje. Prvi prekršaj je taj što je sjeo za stol sa nečistima i sam sebe onečistio, dok je drugi prekršaj sam razgovor sa farizejima koji je prijetnja da i njih same, razgovorom za vrijeme ili nakon tog susreta, onečisti. Upravo zato su farizeji pitali učenike *Zašto vaš učitelj jede s carinicima i grešnicima*.¹³¹ Možemo pretpostaviti da je Matej priredio slavlje u čast svog poziva i izlaska iz problema u kojem se nalazio. Možemo reći da je toliko sretan da se želi odužiti Isusu. Usporedno s ovim slika je radosti u nebu zbog jednog obraćenog grešnika. Nažalost nekima od prisutnih to se ne sviđa i zato prigovaraju Isusovim učenicima jer je u društvu grešnika koji se bogate na nepošten način.¹³² Pojam grešnici u ovom kontekstu naziv je za osobe koje obavljaju nepoželjne zanate i tako su

¹²⁸ Usp. M. NIKOLIĆ, *Nedjeljni susreti A*, Radost i nada, Zagreb, 2010., 115. – 116.

¹²⁹ Usp. I. HORVAT, *Nedjelje i blagdani u župnoj zajednici*, Samobor, 1983., 247.

¹³⁰ Usp. D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON, Ph. PERKINS, *Komentar Evanđelja i Djela apostolskih*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1997., 185.

¹³¹ Usp. M. ZOVKIĆ, *Riječ Božja u liturgiji crkve*, Naklada sv. Antuna, Zagreb, 2007., 217.

¹³² Usp. M. NIKOLIĆ, *Nedjeljni susreti A*, Radost i nada, Zagreb, 2010., 116. – 117.

stalno nečisti. Jedan popis navodi da su to ubirači poreza, štavljači kože, kočijaši deva, mornari, pastiri, trgovci, liječnici...¹³³

U Isusovom opravdanju vidimo kako citira Hošeinu poruku u ime Božje *Milosrđe mi je milo, a ne žrtva* prema kojoj evanđelist želi da se po toj Isusovoj izreci uvijek prosuđuje smisao cijele te zgrade.¹³⁴ To je izazov za svakog vjernika jer prelazi u strategiju. Isus ne isključuje nikog nego prihvaća svakoga kakav jest želeći ga izliječiti. Za Isusa ne vrijedi da je grešnik uvijek grešnik. Isus više voli unutrašnje osjećaje nego izvanjsko provođenje propisa.¹³⁵ Matej shvaća Isusovo ponašanje kao poučni primjer. Budući da je Bogu važnije milosrđe od njegove slave, svoju je vlast opraštati grijeha dao ljudima na raspolaganje.¹³⁶ Kako je Isus bio prozvan, On opravdava svoj postupak poslovicom da liječnika ne trebaju zdravi nego bolesni. Isus, uvidjevši problem kod farizeja, govori kako im je potrebno duhovno ozdravljenje što su farizeji nijekali. Oni ističu kako ne mogu ozdraviti zato što uopće ne dopuštaju svoju grešnost te tako ne mogu ni pristupiti Isusu koji ozdravlja tjelesno i duhovno. S Hošejom Isus podsjeća da je Bogu važnije milosrđe i više drži do ljubavi i opraštanja nego držanje do svih tih izvanjskih propisa. Upravo takvog Boga bi i trebali prikazivati farizeji među svojom Židovskom braćom i sestrama. Možemo ukazati na isključenje iz gozbe u kraljevstvu nebeskom svakoga koji se već sada suprotstavlja Isusovom milosrđu i ljubavi Božjoj prema grešnicima i otpisanima. Upravo navodeći Hošeju, Isus svoje sugovornike poziva da prepoznaju Božje djelovanje u njemu i po njemu.

Na kraju evanđelja Isus završava ovu teološku raspravu s farizejima izrekom da nije došao zvati pravednike, nego grešnike. Sama svrha njegovog mesijanskoga djelovanja je upućivati i očitovati Božji poziv na cjelovito spasenje. To znači da Bog ne čeka pasivno obraćenje grešnika nego aktivno traži, privlači i pomaže na putu iz moralne tame na duhovno svjetlo. Bog nije samo nezainteresirani promatrač ili sudac. On uvijek ljude nadahnjuje i voditi ka unutarnjoj promjeni.¹³⁷ Isus prima grešnike bez obzira na reakcije koje time uzrokuje. Isusu, iako je Božji Sin, stalo je do Božjeg autoriteta i njegove svetosti. Isto tako, otkriva da je Bog milosrđe i ljubav. Prije Isusa Zakon nije imao lijek za prekršitelje. Jednostavno trebalo ih se kloniti da bi ostali čisti. Isus se pojavljuje kao liječnik koji oprašta grijeha i daje lijek za najveću bolest ljudskog društva

¹³³ Usp. D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON, Ph. PERKINS, *Komentar Evanđelja i Djela apostolskih*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1997., 185. – 186.

¹³⁴ Usp. M. ZOVKIĆ, *Riječ Božja u liturgiji crkve*, Naklada sv. Antuna, Zagreb, 2007., 217.

¹³⁵ Usp. M. CRVENKA, *Pet minuta s Matejem Evanđelistom*, Teovizija, Zagreb, 2011., 36. – 38.

¹³⁶ Usp. M. LIMBECK, *Matejevo evanđelje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 124.

¹³⁷ Usp. M. ZOVKIĆ, *Riječ Božja u liturgiji crkve*, Naklada sv. Antuna, Zagreb, 2007., 218.

– grijeh. U Kristovoj Crkvi treba prihvatiti da su svi ljudi u isto vrijeme grešnici i Isusovi svjedoci. Stoga Isus nije mogao drugačije učiniti nego pozvati Mateja kao grešnika i postaviti ga za apostola i evanđelistu.

ZAKLJUČAK:

Kroz ovaj rad upoznali smo Mateja kao apostola i evanđelistu. Razmatrali smo o tekstovima i molitvama koje Crkva u liturgiji pred nas stavlja na blagdan svetog Mateja. U evanđeljima nalazimo dva imena koja bi mogla predstavljati istu osobu – Matej i Levi, ali nije posve jasno je li to ista osoba. Također smo vidjeli da ni autorstvo Matejevog evanđelja nije posve jasno. Danas većina egzegeza sumnja u autorstvo apostola Mateja jer ovisi o Markovom evanđelju. S druge strane patristika se slaže da je autor evanđelja Matej carinik, učenik kojemu je poziv opisan u Mt 9,9. Prihvaća se uobičajena postavka da je kanonskog Mateja originalno na grčkom napisao neočevidad, čije ime nam nije poznato.

Kroz sve tri liturgijske molitve provlači se molitva upućena Bogu da sačuva Crkvu u vjeri apostola. Ističe se neizrecivo Božje milosrđe kao nada za vječno spasenje. Daje nam se primjer svetog Mateja koji je ostavio sve i pošao za Isusovim pozivom. Poučeni tim primjerom i vjernici trebaju što vjernije slijediti Isusov poziv i njegove zapovijedi. Moli se i za Crkvu da ostane vjerna nasljedovateljica apostola u širenju evanđelja i vjere u Isusovo uskrsnuće. Pri završetku misnoga slavlja popričesnom molitvom zahvaljuje se Isusu na blagovanju Njegova Tijela. Skupa s Matejem vjernici su radosni što su ga ugostili u svome tijelu. Izražava se želja vjernika da ih Gospodin trajno krijepi svojim Tijelom i Krvlju te tako čuva od grijeha jer nije umro za pravednike nego za grešnike.

Izborom tekstova za liturgiju riječi na blagdan svetog Mateja Crkva u prvi plan stavlja poziv. U prvom čitanju to je Pavlov poziv vjernicima da žive dostojno poziva kojim ih je Isus pozvao. Svakome je dano mjesto u izgradnji Kristovog tijela dok svi ne prispijemo do savršenstva – punine Kristove. S druge strane evanđelje donosi zgodu Matejevog poziva na obraćenje. Isusu nije problem pozvati gdje hoće, koga hoće i kada hoće. Na vjerniku je samo da na njegov poziv *hajde za mnom!* odgovori spremno i odlučno. Ako je zvao carinika da mu bude učenik možemo reći da ne zove najbolje već da one koje poziva budu najbolji u svom pozivu. U svim situacijama koji život donosi Bog poziva i na nama je da taj poziv prepoznamo i spremno odgovorimo *Evo me, zvao si me!* (usp. 1 Sam 3,4).

LITERATURA:

- ADAM, A., *Slaviti crkvenu godinu*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2003.
- ANIĆ, Š., KLAJČ, N., DOMOVIĆ, Ž., *Rječnik stranih riječi*, Sani plus, Zagreb, 2002.
- BERGER, R., *Mali liturgijski leksikon*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.
- BIERITZ, K. H., *Crkvena godina*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010.
- BROWN, R. E., *Uvod u Novi zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.
- BURIĆ, J., *Život i običaji Svete zemlje u Isusovo vrijeme*, Crkva u svijetu, Split, 1998.
- CRVENKA, M., *Pet minuta s Matejem Evanđelistom*, Teovizija, Zagreb, 2011.
- ČATIĆ, I., *Isusova velikosvećenička molitva – II. dio (Iv 17, 9-19)*, <https://www.vjeraidjela.com/isusova-velikosvecenicka-molitva-ii-dio-iv-17-9-19/> (preuzeto: 21. 03. 2018.)
- DUDA, B., *Sijač je sin čovječji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1989.
- DUGANČIĆ, I., *Upoznajmo Bibliju, Narod Božji i njegovo Sveto pismo*, Glas koncila, Zagreb, 2011.
- Enciklopedijski teološki rječnik*, prir. A. STARIĆ, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009.
- FRANCE, R. T., *Evanđelje po Mateju: uvod i komentar*, Dobra vest, Novi Sad, 1987.
- FRANCE, R. T., *Tumačenje evanđelja po Mateju*, Dobra vest, Novi Sad, 1987.
- GORYS, E., *Leksikoni svetaca*, Naklada slap, Jastrebarsko, 2003.
- HARRINGTON, D. J., VIVIANO, B. V., KARRIS, R. J., DILLON, R. J., PERKINS, Ph., *Komentar Evanđelja i Djela apostolskih*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1997.
- HORVAT, I., *Nedjelje i blagdani u župnoj zajednici*, Samobor, 1983.
- Jeruzalemska Biblija Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz „La Bible de Jérusalem“*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011.
- KARLIĆ, I., *Sveti sakramenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014.
- KASPER, W., *Milosrđe*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015.
- KIRIGIN, M., *Po Kristu – Amen*, Tkon – Čokovac, 1993.
- KIRIGIN, M., *Pomolimo se*, Tkon – Čokovac, 1992.
- LAZZARIN, P., *Sveci kroz godinu*, Mala enciklopedija, Veritas, Zagreb, 2009.
- Leksikon ikonografije, liturgike i simboličke zapadnog kršćanstva*, prir. A. BADURINA, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000.
- LIMBECK, M., *Matejevo evanđelje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009.

Misni obrasci, Nalogom i odobrenjem biskupske konferencije i potvrdom sv. Zbora za bogoštovlje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1973.

Missale Romanum ex decreto Sacrosancti oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. cura recognitum, Editio tertia, Typis Vaticanis 2002.

NIKOLIĆ, M., *Nedjeljni susreti A*, Radost i nada, Zagreb, 2010.

PAŽIN, Z., *Liturgijska sakramentologija, Nacrt predavanja*, Đakovo, 2014.

PAŽIN, Z., *Osnove liturgike, Nacrt predavanja*, Đakovo, 2013.

PAŽIN, Z., VIŠATICKI, K., *Vlastiti misal Đakovačke i Srijemske Biskupije*, Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2013.

POPOVIĆ, A., *Novozavjetno vrijeme*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007.

Praktični biblijski leksikon, prir. A. GRABNER HAIDER, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997.

REBIĆ, A., *Biblijski leksikon*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972.

Rimski misal, obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969.

Rimski misal: Red čitanja, Svetačka čitanja, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.

Rječnik biblijske kulture, prir. R. TREBUCHON RENE, M. THIBAUT i drugi, AGM, Zagreb, 1999.

STOTT, J. R. W., *Pavlova poslanica Efežanima, uvod i komentar*, Dobra vest, Novi Sad, 1986.

TOKIĆ, D., *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska kviz izdanja, Zagreb, 2006.

ZERWICK, M., *Poslanica Efežanima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1974.

ZOVKIĆ, M., *Riječ Božja u liturgiji crkve*, Naklada sv. Antuna, Zagreb, 2007.